

tius de illo affirmare possumus : et eadem ratione nihil dicere possumus de actuali delegatione hujus potestatis, id est, in quibus sit hæc potestas delegata, quia hoc pendet ex libera voluntate, et nihil de hac re communi jure statutum est.

CAPUT V.

AN POTESTAS FERENDI LEGES CIVILES PERSEVERET IN CHRISTI ECCLESIA, ET PER EAS OBLIGARE POSSIT CHRISTIANOS SEU FIDELES BAPTIZATOS.

1. *Judæ Galilæi error.* — Quæ hactenus diximus de naturali potestate humana ad leges civiles ferendas generalia sunt ad omnes Ethnicos et infideles; ut ergo nobis usui esse possint (quia de his legibus, prout sunt in usu Ecclesiæ et ad mores fidelium pertinere possunt, in præsentia tractamus), necessarium est doctrinam datam ad Ecclesiam Christi applicare, et quomodo in ea locum habeat et servanda sit exponere. Circa propositam ergo quæstionem fuit error circa tempora Christi et Apostolorum exortus quorundam dicentium, non esse licitum fidelibus alium dominium recognoscere præter Deum, ideoque sæcularibus principibus aut eorum legibus obediendum non esse. Ita refert Hieronymus ad Tit. 3 in principio, censetque auctorem hujus erroris fuisse Judam illum Galilæum de quo refertur Actor. 5, *Exstitisse in diebus professionis, id est, ortus et Nativitatis Christi, quando exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis, et ibant omnes ut profiterentur, ut dicitur Lucæ 2; et additur de illo Juda quod avertit populum post se: quid autem ille prædicavit Lucas non explicat.* Hieronymus autem refert, dicens: *Inter cætera hoc quasi probabile proferebat ex lege, nullum debere dominum, nisi solum Deum vocari, et eos qui ad templum decimas deferrent, Cæsari tributa non reddere.* Et hanc hæresim (ait) multum pererebuisse usque ad tempora prædicationis Christi, et illius occasione Pharisæos misisse discipulos suos ad Christum interrogandum, an liceret censum dare Cæsari, etc., Matth. 22. Addit Anastas. Nicen. q. 67 in Scripturam, sectatores hujus Judæ Galilæi vocatos fuisse Galilæos, et prohibuisse offerre sacrificia pro imperatore et populo romano, et ideo interfectos fuisse a Pilato. Hos enim credit esse illos Galilæos quorum sanguinem misit Pilatus cum sacrificiis eorum, ut attigit Lucas cap. 13; nec

vero ideo hæresis ipsa extincta est, sed usque ad tempora Apostolorum durasse creditur; quia Apostoli Galilæi erant et novam doctrinam prædicabant, venisse dicuntur in suspicionem, quod credentes etiam averterent ab obedientia principum sæcularium ac legum civilium. Ita sentit Hieronymus supra, dicens ideo Paulum tum ibi, tum ad Rom. 13 monere Christianos ut obediant principibus, quia *Judæ Galilæi dogma adhuc per illud tempus vigeat.* Chrysostomus etiam homil. 23 ad Rom.: *Plurima (inquit) tunc temporis circumferebatur fama traducens Apostolos veluti seditiosos, rerumque novatores, qui omnia ad evertendum leges communes et facerent, et dicerent.*

2. Non invenio autem vel ab aliis Patribus, vel ab aliquo ex antiquis scriptoribus declaratum an re vera illis temporibus fuerit aliquis hæreticus et apostata a fide Christi, qui specialiter conatus fuerit errorem hunc in Ecclesiam introducere, et Christianis suadere legibus imperatorum non esse subjectos: nam Judas ille Galilæus et ante Christi prædicationem fuit, et de solis Judæis videtur fuisse locutus. An vero post illum fuerit aliquis idem asserens de Christianis, vel solum per falsos rumores ea suspicio sparsa fuerit contra Christianos tempore Apostolorum, mihi non constat: Chrysostomus autem et alii magis hoc posterius indicant, nec inter hæreses antiquas quæ post Christum fuerunt invenio hanc referri ab Epiphano, August., Damasc. aut aliis. Nostris vero temporibus Lutherus hanc hæresim magna exaggeratione docuit: dixit enim Christianis nullam legem sive ab hominibus sive ab Angelis ullo jure imponi posse, nisi quantum ipsi velint; neque principes habere jus super christianum hominem, et quidquid aliter fit tyrannico spiritu fieri. Ita refert Prateol. in Luthero, anno 1520. Posteaque eundem errorem secuti sunt Anabaptistæ et Trinitarii, de quibus refert Bellarmin. lib. 2 de Laicis, cap. 2, quod dixerint non licere Christianis gerere magistratus, nec inter Christianos debere esse tribunalia, judicia, etc.

3. Fundamentum istorum sumitur ex redemptione Christi et libertate quam per ea obtinuit credentibus in ipsum. Sic intelligentes illud Matth. 17: *Ergo liberi sunt filii: ubi per filios omnes Christianos intelligunt, quos dicunt esse liberos a tributis regibus solvendis (de his enim Christus loquebatur); unde fit etiam ut sint liberi ab eorum regimine et potestate: nam hæc mutuo se consequuntur.* Idque confirmant ex illo Lucæ 22: *Reges gen-*

tium dominantur eorum; vos autem non sic. Et illud Matth. cap. ult.: *Baptizantes eos, etc., docentes servare omnia quæcumque mandavi vobis; non ergo mandata hominum.* Item illud 1 Corinth. 7: *Prelio empti estis, nolite fieri servi hominum.*

4. Hic etiam adduci possunt illa testimonia quibus hæretici utuntur ad probandum omnes fideles esse liberos a lege: nam cum id dicant etiam de lege naturali, multo magis dicent idem de lege civili: unde etiam consequens est ut de omnibus fidelibus idem dicere debeant; tum quia ipsi dicunt omnes fideles esse justos, si tamen ea fide quam ipsi fingunt, id est, certa fiducia de sua justitia, quia tunc nihil eis imputatur, etiamsi contra quæcumque legem sit; tum etiam quia ipsi dicunt Christum liberasse omnes a jugo cujuscumque legis; ergo nemo potest eos subicere, sive justus sint, sive non sint.

5. *Magistratum civilem in lege gratiæ permansisse.* — Nihilominus dicendum est primo: Magistratus civilis etiam in lege gratiæ et inter Christianos permansit, suamque vim et potestatem retinet cum moderatione tali statui accommodata. Hanc ultimam partem remittimus in librum sequentem, ubi de spirituali potestate legislativa dicendum est: nam hæc moderatio tota consistit in subordinatione magistratus civilis ad Ecclesiasticum, et ideo sine hujus cognitione explicari non potest; ommissa ergo hac parte conclusio posita est de fide. Probatur primo ex his quæ insinuavimus, referendo antiquum errorem Judæ Galilæi: nam ille virtute damnatus fuit a Christo Domino, quando illa occasione (ut supra dicebamus) interrogatus an liceret dare Cæsari censum, respondet Lucæ 20 et Matth. 2: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo.* Ex quo loco colligitur præceptum solvendi tributa principibus, Justin. Apolog. 2 pro Christianis, aliquantulum a principio; quod etiam confirmavit Christus Matthæi 17, cum jussit tributorum exactoribus pro se et Petro reddi tributum: expenduntque Iren. lib. 5, cap. 24, et Ambr. libro 4 in Luc., cap. penultimo, dicentes ibi esse datum spirituale documentum, quo christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subjecti: et habetur in cap. Magnum, 11 q. 1; imo multi censent, cum Christus dixit Joan. 10: *Quot ante me venerunt, fures sunt et latrones,* non solum propter antiquos pseudopphetas, sed propter eos qui proxime præcesserant, inter quos ille Judas fuerat, id dixisse: ut videri

potest in Chrysost., Theophyl. et Euthym. quos sequuntur Toletan. et Maldon. Joannis 10, et Lorin. Actor. 5, qui alios referunt. Posset vero quis dicere illos eo tempore errasse, quia nondum verus Christus venerat, nec suam Ecclesiam instituerat, et ita Christi verba solum ad illud tempus referri.

6. Igitur ad hoc præveniendum et cavendum, Apostoli ex professo errorem illum refutarunt tanquam valde perniciosum Ecclesiæ, fideique propagationi. Expressa satis est sententia Pauli ad Rom. 13: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Quæ verba de potestate et magistratu civili Chrysost. et communiter expositores intelligunt, et Nazianzen. orat. 17 ad Populum timore percul., et Iren. supra, et optime August. Epist. 54 ad Maced., et Basil. in Constit. moral., cap. 23. Qui non excludunt ecclesiasticam potestatem, sed potius Basil. inde sumit a fortiori argumentum in favorem illius, de quo postea videbimus. Qualis sit autem illa objectio declarat Apostolus dicens: *Ideo necessitate subditi estote,* quasi diceret non esse urbanitatis subjectionem, vel arbitrariam, sed necessariam et ex obligatione: et originem ac primariam radicem assignat, cum totam hanc potestatem ad Deum refert, ut in eo capite sequenti latius exponemus. Similem sententiam habet Paul. ad Titum 3 dicens: *Admone illos principibus et potestatibus subditos esse.* Et 1 Pet. 2: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum,* id est, omni homini qui vicem Dei gerit in terris, et ad quem refertur subjectio illi exhibita, et subdit: *Sive regi tanquam præcellenti,* etc.

7. *Ratio conclusionis.* — Nota inusta primitivæ Ecclesiæ, quæ et modo nobis. — Et potest a posteriori confirmari: nam supra ostensum est magistratum politicum ex natura rei convenire humano generi et communitati, ex quo vero principio sequitur reges gentium priusquam ad Ecclesiam veniant esse veros reges, si justo titulo regna possident: dici autem non potest quod propter conversionem ad fidem, vel ipsorum vel suorum subditorum, sua regna et dominia amittant; ergo etiam in Ecclesia retinent suam potestatem, quam veluti naturali jure seu ordine possidebant. Minor patet, tum quia illud fuisset magnum fidei impedimentum; quis enim rex fidem susciperet vel a suis subditis recipi permetteret, si crederet eo ipso manere privatum suo dominio, vel subditos fieri a sua obedientia liberos? Tum etiam quia hoc statim apparet injustum, et re

vera est, nisi ex Dei revelatione ostendatur ejus voluntate esse factum; at hoc ostendi non potest; imo contrarium constat, et sine dubio ita expediebat ad fidei puritatem et ad omnem calumniam vitandam: unde antiqui Patres advertunt, in initio prædicationis Evangelicæ, demones et hostes fidei hanc notam et infamiam religioni Christianæ inurere voluisse, quod principatus humanos everteret, et libertatem ac confusionem quamdam introduceret, et ideo Apostolos Petrum et Paulum ex professo tanto malo occurrere. Ita Chrysostomus et Hieronymus quos in principio citavi.

8. Et idem sentit Justin. Martyr. dicta Apologia 2 pro Christianis, ubi ex professo persuadere conatur imperatori potestatem quam habebat tunc in Christianos ad justitiam exercendam ab eis recognosci. Imo addit: *A vobis autem hoc etiam contendimus, ut eos qui non congruentes ejus (id est, Christi) decretis et præceptis vivunt, tantumque Christiani dicuntur, supplicii coerceatis.* Et Augustinus, Conc. 31, in id Psalm. 118: *Principes persecuti sunt me gratis,* eleganter expendens particulam illam *gratis*, ait: si Evangelium eos suis regnis privaret, videri possent non gratis nec sine occasione persecutiones contra illud excitasse; nunc autem vere gratis, quia non eripit mortalia, quia regna dat cælestia: unde cum Prophetæ prædixerunt reges terræ ad Christum convertendos fuisse, ut Isai. 49 et 60, non significarunt amissuros fuisse regna eo quod Christo subicerentur, sed illuminandos ut melius possent judicare terram, juxta illud Psalm. 2: *Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram, servite Domino in timore,* etc. Et constat a principio Ecclesiæ id observatum esse in imperatoribus Philippo et Constant., et postea in aliis, et usque hodie servari in his provinciis, et regnis quæ de novo ad fidem convertuntur. Imo recte expendit Basil., dicto cap. 23 Constitutionum, non solum debere Christianos parcere suis regibus conversis ad fidem, sed etiam *quod majus est* (inquit), *etiam illis quorum vita impia erat:* nam tales erant principes sæculi, quando Apostoli illis obedire præcipiebant, utique in his, quæ mala non sunt, nec Deo contraria, quia naturalis justitia hoc postulat cui Evangelium non contradicit. Ideoque tales reges per bellum privari non possunt sua potestate, nisi in Christianæ religionis injuriam vel fidelium subditorum perniciem illa abutantur, ut est constans sententia apud theologos.

9. *Secunda ratio a priori ex Augustino.* —

Denique rationem a priori hujus veritatis sumo ex Augustino, lib. 19 de Civit., cap. 17, ubi veritatem catholicam his verbis proponit: *Civitas cælestis, vel potius pars ejus, dum apud terrenam civitatem velut captivam vitam suæ peregrinationis agit, legibus terrænæ civitatis, quibus hæc administrantur, quæ sustentandæ vitæ mortali accommodata sunt, obtemperare non dubitat.* Hoc autem in virtute sic probat: *Terrena civitas, etiam quæ non vivit ex fide, humanum panem appetit, in eoque defigit imperandi, obediendique concordiam civium, ut sit eis de rebus ad mortalem vitam pertinentibus quædam compositio voluntatum.* At cælestis etiam civitas dum hic peregrinatur, *ista pace necesse est utatur, donec ipsa cui talis pax necessaria est mortalitas transeat;* ergo necesse est illam servare leges civitatis terrænæ quæ ad illam pacem juvant, *ut quando communis est mortalitas, communis etiam sit pax et concordia:* unde concludit inferius: *Hæc ergo cælestis civitas, dum peregrinatur in terra, ex omnibus gentibus cives evocat, atque in omnibus linguis peregrinam colligit societatem, non curans quidquid in moribus, legibus institutisque diversum est, quibus pax terrena vel conquiritur, vel tenetur; nihil eorum rescindens, vel destruens: imo etiam servans, ac sequens, quod licet diversum sit in diversis rationibus, ad unum tamen eundemque finem terrænæ pacis intenditur, si religionem, qua unus summus et verus Deus colendus docetur, non impedit.* Est ergo summa rationis quod finis civilium legum per se bonus est, et Christianis etiam necessarius; ergo etiam leges quæ ad illum ordinantur, et magistratus a quibus conduntur, sunt in Ecclesia necessarii. Item hic ordo naturalis est, et gratia non destruit naturam, sed perficit, et Christus non prohibuit hunc modum regiminis; ubi enim est prohibitio? Tandem sine potestate temporali et civili non posset spiritualis ordo et regimen protegi, vel conservari, ut ipsa experientia docet: unde egregie dixit Nazianzenus dicta Orat. 17: *Submittamus nos tum Deo, tum aliis, tum iis qui imperium in terra gerunt: Deo quidem omnibus de causis, alii autem aliis propter ordinem publicæque discipline rationem.*

10. *Respondetur hæreticis.*—Ad fundamenta hæreticorum facilis est responsio: nam Christus, dicens Matth. 17, *ergo liberi sunt filii,* de se ipso potissimum loquebatur: vanum ergo est et sine fundamento dictum, ibi nomine filiorum intelligi omnes Christianos, et ideo

omnes illos esse exemptos jure divino a tributorum solutione: neque ullus Sanctorum ita illud exposuit, sed contrarium ipsi docuerunt cum Paulo Rom. 13, consentaneæ ad Christi doctrinam in aliis locis, ut ostensum est. An vero ibi comprehensi fuerint clerici omnes vel immediate, vel saltem in Petro, in tractatu de immunitate ecclesiastica disputatum est. Ad secundum, dicitur Christum ibi non prohibere temporale regnum, sed monere discipulos suos, tum ut principatum non ambiant; tum, ut si præsidere cogantur, non sint tanquam dominantes, sed potius ut ministrantes. Duo enim de regibus gentium proposuit, unum, quod non regere, sed dominari et in servitute redigere subditos volunt; aliud, quod titulos honoris et excellentiæ affectant: *Vos autem* (inquit) *non sic, sed qui major est in vobis fiat sicut minor, et qui præcessor est, sicut ministrator.* Similia habet Matth. 20 et Marc. 10, et ubique reprehendit nimiam cupiditatem dominandi, pravum usum, non legitimum imperium, et ita exponunt in illis locis Ambrosius, Hieronymus et Chrysostomus.

11. Ad tertium, ex Matth. ultim. respondetur primo, Christum dicendo, *docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis,* non exclusisse alia, sed ea commemorare quæ maxime necessaria erant, quæque jam tunc erant stabilita. Deinde dico ibi in virtute comprehendisse reliqua, quia ipse præcepit servare integre legem naturalem, et dare unicuique quod suum est, et facere aliis quod unusquisque vult sibi ab aliis fieri: in his autem principiis fundatur quod sit obediendum superioribus potestatibus in quocumque ordine: unde in illis verbis continetur quod fideles debeant obedire parentibus, et servi dominis, et subditi Prælati; alias juxta hæreticorum sensum, omnis obedientia, hominibus præstanda, esset sublata per illa verba Christi, quod est contra omnem rationem et contra verba ejusdem Christi Lucæ 10: *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit;* quæ, licet de Prælati Ecclesiæ præcipue dicta sint, in omnibus superioribus legitimis cum proportionem locum habent, juxta illud ad Colos. 3: *Sicut Domino, et non hominibus,* etc. Et infra: *Domino Christo servite:* et clarius ad Ephes. 6: *Servi, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore in simplicitate cordis vestri sicut Christo;* et 1 Petr. 2: *Servi, subditi estote dominis,* etc.

12. Ad quartum testimonium, ex 1 Cor. 7: *Nolite servi fieri hominum,* facile respondetur ibi non de servitute corporali, sed de spirituali

esse sermonem, ut patet ex præcedentibus verbis, *pretio empti estis* et ita facti Christi servi, ut ibi sæpius dixerat; huic autem servituti opponit servitute hominum; loquitur ergo de spirituali servitute: nam de corporali jam dixerat nihil obstare Christi servituti: imo consilium dederat, *servus vocatus es, non sit tibi curæ:* tunc autem dicitur quis fieri servus hominum servitute peccati, quando ut placeat hominibus displicet Deo, et quando temporalibus dominis contra Dei honorem obsequitur, et ita dixerat ibi paulo superius: *Quod si infidelis discedit, discedat. Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi. In pace autem vocavit nos Deus.* Obedientia ergo ad homines si sit justa et honesta, non est contra Christi redemptionem, sed est paci et justitiæ consentanea. Atque ita exposuit illa verba Chrysost. homil. 19, in 1 ad Corint., qui etiam addit posse servum manentem servum secundum humanam conditionem exuere conditionem servilem, non serviendo domino ut homini, sed ut Christo, ut aliis locis citatis Apostolus consulit; et posset etiam exponi, *nolite fieri servi hominum,* cum sitis a Christo redempti, ipsi servite in hominibus; et ita non efficiemini servi hominum, tametsi conditione sitis servi; quæ posterior expositio veram continet doctrinam, sed prior est litteralis: nam illa verba (ut idem Chrysostomus notat) non ad servos tantum, sed ad homines etiam liberos dicta sunt, ut nolint fieri spiritualiter servi, cum tanto pretio sint redempti: et ita etiam exposuit Ambrosius in id Psalm. 43: *Vendidisti populum tuum sine pretio.* Ad reliqua hæreticorum fundamenta in primo libro responsum est, et contra falsam libertatem Christianam, quam ipsi fingunt, in libro sequenti, et latius in ultimo hujus tractatus disseremus. Contra fictionem autem illam de justificatione per imputationem mediante sola fiducia in Christum, in tractatu de Gratia dicendum est.

CAPUT VI.

AN HÆC POTESTAS AD FERENDAS LEGES CIVILES OBLIGANTES UNIVERSAM ECCLESIAM SIT IN SUMMO PONTIFICE.

1. Diximus esse in Ecclesia Christi potestatem temporalem ad obligandos Christianos legibus civilibus; nunc videndum sequitur apud quos sit hæc potestas, et prius dicemus an sit aliqua talis potestas universalis pro tota Ec-